

บทที่ 2

ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.1 กรอบแนวคิดทางทฤษฎี

2.1.1 สมมติฐานรายได้ถาวร (The Permanent Income Hypotheses)

Milton Friedman (1957) อธิบายว่ารายได้ถาวร (Permanent Income) คือรายได้ปกติที่ควรจะได้รับในช่วงเวลาหนึ่งที่กำลังคาดไว้ หมายถึงรายได้ที่ครอบครัวนั้นคาดว่าจะได้รับตลอดระยะเวลาในอนาคตข้างหน้าซึ่งเป็นระยะยาว โดยแบ่งรายได้และรายจ่ายในการบริโภคในแต่ละปีออกเป็นสองส่วนคือ รายได้ที่วัดได้ (Measured Income) หรือ Observe Income หมายถึงรายได้ที่เกิดขึ้นแล้วจริงๆ ซึ่งแบ่งเป็น 2 ส่วน คือ

1. รายได้ถาวร (Permanent income) ด้วยย่อ Y_p
2. รายได้ชั่วคราว (Transitory Income) รายได้ที่ไม่ถึง คือรายได้ที่เกิดขึ้นเป็นการชั่วคราว มิได้มีประจำ

ความสัมพันธ์ของรายได้จริงกับรายได้ถาวรและรายได้ที่ไม่ถึงเขียนเป็นสมการดังนี้

$$Y_m = Y_p + Y_t$$

$$Y_m = \text{รายได้ที่เกิดขึ้นแท้จริง}$$

$$Y_p = \text{รายได้ถาวร}$$

$$Y_t = \text{รายได้ชั่วคราว ค่าของรายได้ชั่วคราวอาจเป็นบวกหรือเป็นลบได้}$$

การบริโภคที่วัดได้ แบ่งออกเป็น 2 ส่วน คือ

$$C_m = C_p + C_t$$

$$C_m = \text{การบริโภคที่แท้จริง}$$

$$C_p = \text{การบริโภคถาวร}$$

$$C_t = \text{การบริโภคชั่วคราว}$$

รายจ่ายในการบริโภคส่วนที่ถาวร จะขึ้นกับรายได้ถาวรและเป็นสัดส่วนของรายได้ สัดส่วนนี้จะมากขึ้นอยู่กับปัจจัยต่างๆ เช่น อัตราดอกเบี้ย อัตราส่วนระหว่างทรัพย์สินสมบัติที่เป็น

ถึงของกับทรัพย์สินสมบัติรวม และรสนิยม ซึ่งอาจกระทบกระเทือนโดยปัจจัย เช่น อายุ และองค์ประกอบของครอบครัว แต่สัดส่วน (K) ไม่ขึ้นกับระดับรายได้ถาวร

2.1.2 สมมุติฐานรายได้สมบูรณ์ (The Absolute income Hypothesis)

เคนส์ ได้สร้างฟังก์ชันการบริโภคแสดงความสัมพันธ์เบื้องต้นระหว่างการบริโภคกับรายได้ โดยฟังก์ชันการบริโภคในระยะสั้นของเคนส์ ซึ่งเห็นว่า เมื่อรายได้เพิ่มขึ้นประชาชนมีความโน้มเอียงที่จะใช้เพิ่มขึ้นในอัตราที่ต่ำกว่ารายได้ที่เพิ่มขึ้น หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งคือ ประชาชนมีความโน้มเอียงในการออมเพิ่มขึ้นเมื่อมีรายได้เพิ่มขึ้น

2.1.3 นิโคลาส กาลดอร์ (Nicholas Kaldor) ได้แบ่งการออม S ออกเป็นสองส่วน นั่นคือการออมโดยนายทุน (Sp) และการออมโดยกรรมกร (Sw) อัตราส่วนการออม (saving ratio) ทั้งหมด s ในตอนนี้จะเป็นฟังก์ชันของการกระจายรายได้ (distribution of income) ระหว่าง “นายทุน” (capitalists) กับ “กรรมกร” (workers) โดยการนิยามรายได้ประชาชาติหรือผลผลิตในฐานะที่เป็นผลรวมของกำไรเบื้องต้น (gross profits : P) และค่าจ้างรวม (aggregate wages : W) ดังนั้น การออมรวมสามารถเขียนได้ดังนี้

$$S = SpP + SwW$$

ในที่นี้ Sp และ Sw ก็คือความโน้มเอียงในการออมหน่วยสุดท้าย (และเฉลี่ย) ของนายทุนและกรรมกรตามลำดับ และ $Sp > Sw$ ดังนั้น S/Y จึงขึ้นอยู่กับ การกระจายรายได้ ($0 \leq Sw \leq Sp \leq 1$) อัตราส่วนการออม

2.1.4 นิเวศเศรษฐศาสตร์กับการพัฒนาที่ยั่งยืน นิเวศเศรษฐศาสตร์ไม่ได้วิเคราะห์แต่เรื่องราวของโลกอุตสาหกรรมตะวันตกที่มั่งคั่งเท่านั้น ในระยะหลังได้มีการนำเอาแนวคิดและเครื่องมือของศาสตร์นี้ไปประยุกต์ใช้ในการทำความเข้าใจกับเศรษฐกิจโลก และปัญหาการพัฒนาเศรษฐกิจขยายตัวอย่างไม่หยุดยั้งไปภูมิภาคต่าง ๆ ทั่วโลก แต่ระบบนิเวศของโลกยังคงมีขนาดเท่าเดิม ในขณะที่เดียวกัน ประชากรโลกก็ขยายตัวมากขึ้นเรื่อยๆ แม้จะมีการวางแผนครอบครัวแล้วก็ตาม แนวโน้มทั้ง 2 ประการ ผสมผสานกับการใช้ทรัพยากรธรรมชาติแบบทำลายล้าง ย่อมก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงแก่ระบบนิเวศของโลกอย่างไม่ต้องสงสัย

นักนิเวศเศรษฐศาสตร์เตือนว่า ประเทศที่ยากจนในโลกที่สามยังคงมองว่า การพัฒนาคือการเร่งให้เศรษฐกิจขยายตัว และยกระดับมาตรฐานการดำรงชีพให้เหมือนสังคมอุตสาหกรรม ถ้ายังคิดเช่นนี้อยู่ การพัฒนาที่ต้องใช้ทรัพยากรธรรมชาติจำนวนมหาศาล อันเป็นการสร้างความเสื่อม

โทรมให้แก่ระบบนิเวศน์ และยังมีการเชื่อว่า กลไกตลาดสามารถแก้ไขปัญหาการพืมนำได้ ก็ยังจะมีอันตรายมากขึ้น เพราะกลไกตลาดจะจัดสรรทรัพยากร ไปให้คนร่ำรวย

ทัศนคติของนิเวศเศรษฐศาสตร์ การพัฒนาที่ยั่งยืน สำหรับประเทศที่กำลังพัฒนาหรือยากจน อย่างน้อยที่สุด ควรจะมีหลัก 3 ข้อดังต่อไปนี้

1. เน้นแนวคิดของความเหมาะสมหรือทางสายกลาง การพัฒนาควรให้ความสำคัญแก่เรื่องคุณภาพชีวิต คุณภาพของสิ่งแวดล้อม ความยั่งยืนของระบบนิเวศ และความยุติธรรมทางสังคม มากกว่าเรื่อง การขยายตัวทางเศรษฐกิจ ตลาดเสรี และการแสวงหากำไรสูงสุด

2. ละทิ้งแนวทางการพัฒนาที่นิยมวัตถุ วิธีชีวิตแบบตะวันตกที่เรียบง่ายและสอดคล้องกับธรรมชาติ เป็นสิ่งที่ควรแสวงหามากกว่าที่จะมุ่งหลงในการวิถีชีวิตแบบอุตสาหกรรมนิยมที่เน้นการเพิ่มวัตถุอย่างไม่สิ้นสุด

3. ให้ความสำคัญแก่หลักการพึ่งตนเองระดับท้องถิ่น การปลดปล่อยพัฒนาการออกจากระบบเศรษฐกิจโลก และการแสวงหาระบบเศรษฐกิจที่พึ่งตนเองระดับท้องถิ่น ที่มีขนาดเล็กและใช้เทคโนโลยีสายกลาง จะเป็นวิธีการที่ส่งเสริมให้มีการใช้ทรัพยากรอย่างจำกัด และมีผลกระทบน้อยที่สุดต่อระบบนิเวศ

วิกฤตการณ์สิ่งแวดล้อมโลกจะไม่อาจได้รับการแก้ไขอย่างน่าพอใจ นั่นคือ ในโลกตะวันตกจะต้องมีการปรับเปลี่ยนระบบให้มีลักษณะเน้นการอนุรักษ์ธรรมชาติมากขึ้นกลายเป็นสังคมที่ใช้ทรัพยากรและพลังงานน้อยลง

2.1.5 การส่งเสริมธุรกิจอุตสาหกรรมชุมชนของกรมส่งเสริมอุตสาหกรรม

แนวความคิดในการส่งเสริมธุรกิจอุตสาหกรรมชุมชนให้เกิดความยั่งยืน

จุดเริ่มของธุรกิจอุตสาหกรรมชุมชน

การพัฒนาธุรกิจอุตสาหกรรมเท่าที่ผ่านมา แม้จะได้มีบทบาทอย่างสำคัญต่อการขยายตัวทางเศรษฐกิจ กล่าวคือ ผลิตภัณฑ์มวลรวมภายในประเทศภาคอุตสาหกรรมมีสัดส่วนกว่า 30% ของผลิตภัณฑ์มวลรวมภายในประเทศ (Gross Domestic Products, GDP) แต่คงจะต้องยอมรับว่าผลของการพัฒนาดังกล่าวก่อให้เกิดการลดลงอย่างรวดเร็วของทรัพยากรธรรมชาติ เกิดการพึ่งพาต่างประเทศมากขึ้น ในเรื่องวัตถุดิบ ชิ้นส่วน หรือสินค้าขั้นกลางที่นำเข้ามาผลิตเป็นสินค้าสำเร็จรูป เกิดการพึ่งพาเทคโนโลยีที่เข้ามาในรูปแบบของการร่วมลงทุนและการนำเข้าเครื่องจักรอุปกรณ์ ขณะเดียวกันก็ได้สร้างช่องว่าง ความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจระหว่างส่วนกลางกับส่วนภูมิภาค และระหว่างภาคเมืองกับชนบท เกิดช่องว่างในการกระจายรายได้ และยังคงก่อให้เกิดปัญหาสังคมทั้ง

ในภาคเมืองและภาคชนบท เนื่องจากแรงงานส่วนเกินจากภาคเกษตรกรรมซึ่งมีสภาพตกด้อยลงเรื่อย ๆ จนจำเป็นต้องอพยพเข้ามาทำงาน ในภาคอุตสาหกรรมในส่วนกลาง เกิดความแออัดและสร้างปัญหาชุมชนแออัด ที่อยู่อาศัยไม่ถูกสุขลักษณะ ปัญหาสิ่งแวดล้อมและมลภาวะ ปัญหาสุขภาพเสื่อมเสียทั้งร่างกายและจิตใจ ปัญหาการจราจรติดขัด ปัญหาอาชญากรรม ปัญหาสุขภาพจิต ปัญหาการศึกษาของเด็ก ฯลฯ พร้อมกันนั้นก็เกิดปัญหาล้มสลายของสังคมในชนบท เนื่องจากครอบครัวต้องแยกกันอยู่ ขาดความอบอุ่น สังคมชนบทเหลือเพียงคนแก่และเด็ก

นอกจากนั้น วิกฤตเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นในช่วง 3 ปีที่ผ่านมา ได้ก่อผลซ้ำเติมภาคชนบท และชุมชนด้อยโอกาสในเมืองโดยไม่สามารถหลีกเลี่ยงได้ นั่นคือ ผลกระทบของวิกฤตทำให้ธุรกิจอุตสาหกรรมต่าง ๆ ได้รับความกระทบต้องชะลอการผลิต ต้องปิดกิจการเป็นจำนวนมาก ทำให้ต้องลดต้องปลดแรงงานนับล้าน ๆ คน จนเป็นปัญหาและภาระของสังคมและชุมชน ซึ่งในที่สุดแรงงานที่ว่างงานเหล่านั้นส่วนหนึ่งก็ต้องกลับไปถิ่นฐานบ้านเดิมในชนบท

ด้วยความไม่แน่นอนของการผลิตภาคเกษตรกรรม และผลของวิกฤตเศรษฐกิจ ราษฎรในภาคชนบทและชุมชนด้อยโอกาสในเมือง จึงต้องขวนขวายหาช่องทางทำมาหาชีพเสริมในลักษณะอุตสาหกรรมในครัวเรือนและหัตถกรรม โดยอาศัยภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ได้รับการถ่ายทอดสะสมกันมาและประกอบกับการเข้าไปส่งเสริมจากภาครัฐบาล จึงมีส่วนช่วยทำให้อาชีพเสริมต่าง ๆ ได้พัฒนาจากการผลิตเพื่อใช้สอยในครัวเรือน หรือแลกเปลี่ยนเล็ก ๆ น้อย ๆ ในชุมชนขยายไปสู่การผลิตเพื่อการค้ามากขึ้นในลักษณะธุรกิจอุตสาหกรรมชุมชน โดยในบางพื้นที่ที่มีความเข้มแข็งได้มีการรวมตัวเป็นกลุ่มราษฎรกลุ่มอาชีพ ทำการผลิตสินค้าอุตสาหกรรมในครอบครัวและหัตถกรรม เช่น การทอผ้าพื้นเมือง ผ้าไหม การทำร่ม การทำเครื่องปั้นดินเผา เครื่องทอง เครื่องเงิน เครื่องถม เครื่องเงิน เครื่องประดับ เครื่องจักสาน แกะสลักไม้ งานปั้น ฯลฯ หรือผลิตสินค้าอุปโภคบริโภคอื่น ๆ เช่น ผลิตภัณฑอาหารแปรรูป สบู่ แชมพู เครื่องสำอางสมุนไพร ยาสมุนไพร เครื่องนุ่งห่ม ฯลฯ

ปัญหาข้อจำกัดของธุรกิจอุตสาหกรรมชุมชนที่กระทบต่อความยั่งยืน

รูปแบบการผลิตธุรกิจอุตสาหกรรมชุมชนที่เกิดขึ้นในท้องถิ่นชนบทต่าง ๆ ไม่ว่าจะในลักษณะการสินค้าในครอบครัวหรือหัตถกรรม หรือการผลิตสินค้าอุปโภคบริโภคต่าง ๆ ส่วนใหญ่มีข้อจำกัดในการพัฒนาให้เกิดความเข้มแข็ง หรือให้มีการพัฒนาที่ยั่งยืน ทั้งนี้เนื่องจากสาเหตุต่าง ๆ เช่น

1. สินค้าหรือผลิตภัณฑ์จากธุรกิจอุตสาหกรรมชุมชนมีตลาดแคบ ยังไม่สามารถเข้าถึงตลาดในวงกว้าง เพราะขาดความรู้ ขาดข้อมูลข่าวสารการตลาด ตลอดจนขาดประสบการณ์ในการเจาะตลาดหรือขยายช่องทางจำหน่ายใหม่ๆ
2. สินค้าหรือผลิตภัณฑ์จากธุรกิจอุตสาหกรรมชุมชน ถูกแข่งขันหรือตีตลาดจากสินค้าในระบบอุตสาหกรรมโรงงาน ซึ่งมักเป็นสินค้าที่ใช้เทคโนโลยีการผลิต หรือใช้ Brand Name จากต่างประเทศ อันเป็นผลมาจากอิทธิพลการโฆษณาประชาสัมพันธ์ หรือค่านิยมสินค้าต่างประเทศ
3. ราษฎรหรือกลุ่มราษฎรในชุมชนเมืองและในชนบทขาดข้อมูลการตลาด รวมทั้งขาดองค์ความรู้ในการพัฒนารูปแบบผลิตภัณฑ์ ตลอดจนการบรรจุภัณฑ์ให้สอดคล้องกับรสนิยมของตลาด
4. ราษฎรหรือกลุ่มราษฎรยังขาดความรู้ในเรื่องเทคนิควิชาการที่จะผลิตสินค้าให้มีคุณภาพสม่ำเสมอ หรือถูกสุขอนามัย
5. ราษฎรหรือกลุ่มราษฎรยังขาดทักษะกระบวนการในด้านการจัดการ ที่มีระบบในเชิงธุรกิจ ขาดทักษะความเป็นผู้ประกอบการ ขาดการรวมตัวที่เข้มแข็ง
6. ราษฎรในชุมชนเมือง หรือในชนบทส่วนใหญ่มีฐานะไม่ค่อยดีนัก บางส่วนก็มีหนี้สิน จึงเป็นข้อจำกัดในการเข้าถึง และขอรับบริการสินเชื่อจากแหล่งเงินทุนเพื่อมาจัดตั้งและดำเนินการกิจการธุรกิจอุตสาหกรรม หรือเพื่อมาขยายและปรับปรุงกิจการให้มีประสิทธิภาพ

1.3 รูปแบบของการพัฒนาธุรกิจอุตสาหกรรมชุมชนที่ยั่งยืน

การพัฒนาธุรกิจอุตสาหกรรมชุมชนให้ยั่งยืนนั้น หากอิงพระราชดำรัสที่เกี่ยวกับการพัฒนาเศรษฐกิจพอเพียง ก็คือ การพัฒนาธุรกิจอุตสาหกรรมในชุมชนที่สามารถพึ่งพาตนเองได้ ดังนั้นกระบวนการพัฒนาธุรกิจอุตสาหกรรมชุมชนให้ยั่งยืน ซึ่งจำเป็นจะต้องดำเนินการอย่างมีระบบ และให้สอดคล้องกับรูปลักษณะการประกอบอาชีพ รวมทั้งสภาพเศรษฐกิจสังคมของแต่ละท้องถิ่น และควรดำเนินการในทางสายกลาง ไม่เร่ง ไม่รีบร้อนจนเกินควร กล่าวคือ

ลักษณะที่ 1 ส่งเสริมการผลิตเพื่อกินเพื่อใช้กันเองในครอบครัว เมื่อมีเหลือกินเหลือใช้ จึงขายเป็นการเพิ่มรายได้หรือเป็นอาชีพเสริมรายได้ (จากอาชีพหลัก เช่น ทำการเกษตร ทำงานบ้าน รับจ้างทั่วไป)

ความยั่งยืนในกรณีนี้ ประเมินได้จากความสม่ำเสมอและต่อเนื่องในการผลิตสินค้าเพื่อกินเพื่อใช้ หรือเพื่อขายเป็นรายได้เสริมของราษฎรในยามที่ว่างจากงานหลัก (ประจำ) มีการพัฒนาฝีมือ มีการพัฒนารูปแบบสินค้า และสุดท้ายตัวราษฎรเอง หรือครอบครัวของราษฎรมีรายได้โดย

เฉลี่ยเพิ่มขึ้น ในกรณีนี้ ระยะต่อไปอาจพัฒนาก้าวหน้าไปถึงขั้นการจัดตั้งธุรกิจอุตสาหกรรมชุมชนของตนเอง หรือพัฒนาไปสู่การรวมกลุ่ม และเชื่อมโยงเครือข่ายการผลิตและการตลาดตามรูปแบบการส่งเสริมลักษณะที่ 2 และ 3 ซึ่งจะได้กล่าวต่อไป

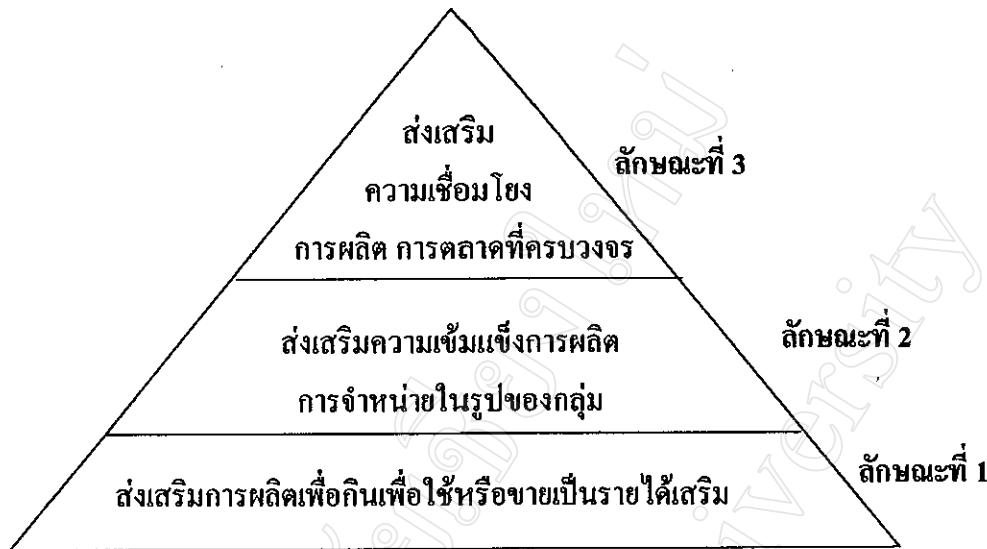
ลักษณะที่ 2 ส่งเสริมสนับสนุนให้เกิดพลังความเข้มแข็งของกลุ่มราษฎรในพื้นที่ (เป้าหมาย) ในลักษณะกลุ่มอาชีพ หรือกลุ่มการผลิต เพื่อสร้างความร่วมมือและอำนาจการต่อรองในเรื่องการจัดหาวัตถุดิบและการจัดจำหน่ายสินค้า ร่วมมือกันเพื่อพัฒนาระบบการผลิต การจัดการ และการจัดจำหน่ายของกลุ่มให้เกิดประสิทธิภาพ หรือรวมกลุ่มกันเพื่อรองรับการส่งเสริมหรือความช่วยเหลือจากหน่วยงานส่งเสริมอย่างเป็นระบบ

ความยั่งยืนในกรณีนี้ พิจารณาได้จากความเข้มแข็งและความเติบโตที่ต่อเนื่องของกลุ่มทั้งด้านการผลิต การจัดการ และการตลาด ซึ่งสามารถวัดได้จากปริมาณการผลิตและการจำหน่ายที่เพิ่มขึ้นของธุรกิจหรือหน่วยผลิตของกลุ่ม มีช่องทางจำหน่ายและของเขตตลาดที่กว้างขึ้น ทรัพย์สินของกลุ่มเพิ่มขึ้น กลุ่มมีการยกฐานะไปสู่กลุ่มที่เป็นทางการ เช่น มีการรวมตัวจดทะเบียนเป็นสหกรณ์ จดทะเบียนจัดตั้งธุรกิจ / โรงงาน ฯลฯ และสิ่งต่าง ๆ ดังกล่าวได้นำมาซึ่งรายได้ที่เพิ่มขึ้นของกลุ่มของราษฎรหรือสมาชิกกลุ่ม

ลักษณะที่ 3 ส่งเสริมให้เกิดความเชื่อมโยงด้านการผลิตและด้านการตลาด กับภาคธุรกิจในภาคเมืองและเมืองหลวง ในลักษณะเครือข่ายพันธมิตรเพื่อการดำเนินงานเชิงธุรกิจที่กว้างขวางและครบวงจรมากยิ่งขึ้น อันเป็นการสร้างโอกาสในการขยายตลาดไปสู่ระดับประเทศ หรือระดับการส่งออก โดยพัฒนาคุณภาพ และรูปแบบผลิตภัณฑ์ให้สอดคล้องกับรสนิยมของตลาด

ความยั่งยืนในกรณีนี้ พิจารณาได้จากความต่อเนื่องของการติดต่อในเชิงธุรกิจระหว่างธุรกิจอุตสาหกรรมและภาคชุมชน โดยภาคธุรกิจอุตสาหกรรมในเมืองหรือในส่วนกลางจะเป็นตลาดรองรับสินค้าจากธุรกิจหรือหน่วยผลิตในชุมชน หรือช่วยเหลือแนะนำ สนับสนุนทางเทคนิคการผลิตและรูปแบบผลิตภัณฑ์ใหม่ ๆ ขณะเดียวกันธุรกิจอุตสาหกรรมชุมชนเองก็สามารถขยายหรือเพิ่มจำนวนภาคธุรกิจที่เป็นเครือข่ายทั้งด้านการผลิตและการตลาดมากขึ้น และสุดท้ายราษฎรหรือกลุ่มราษฎรที่มีส่วนร่วมในธุรกิจอุตสาหกรรมชุมชนมีรายได้และความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น

รูปแบบการส่งเสริมธุรกิจอุตสาหกรรมชุมชน

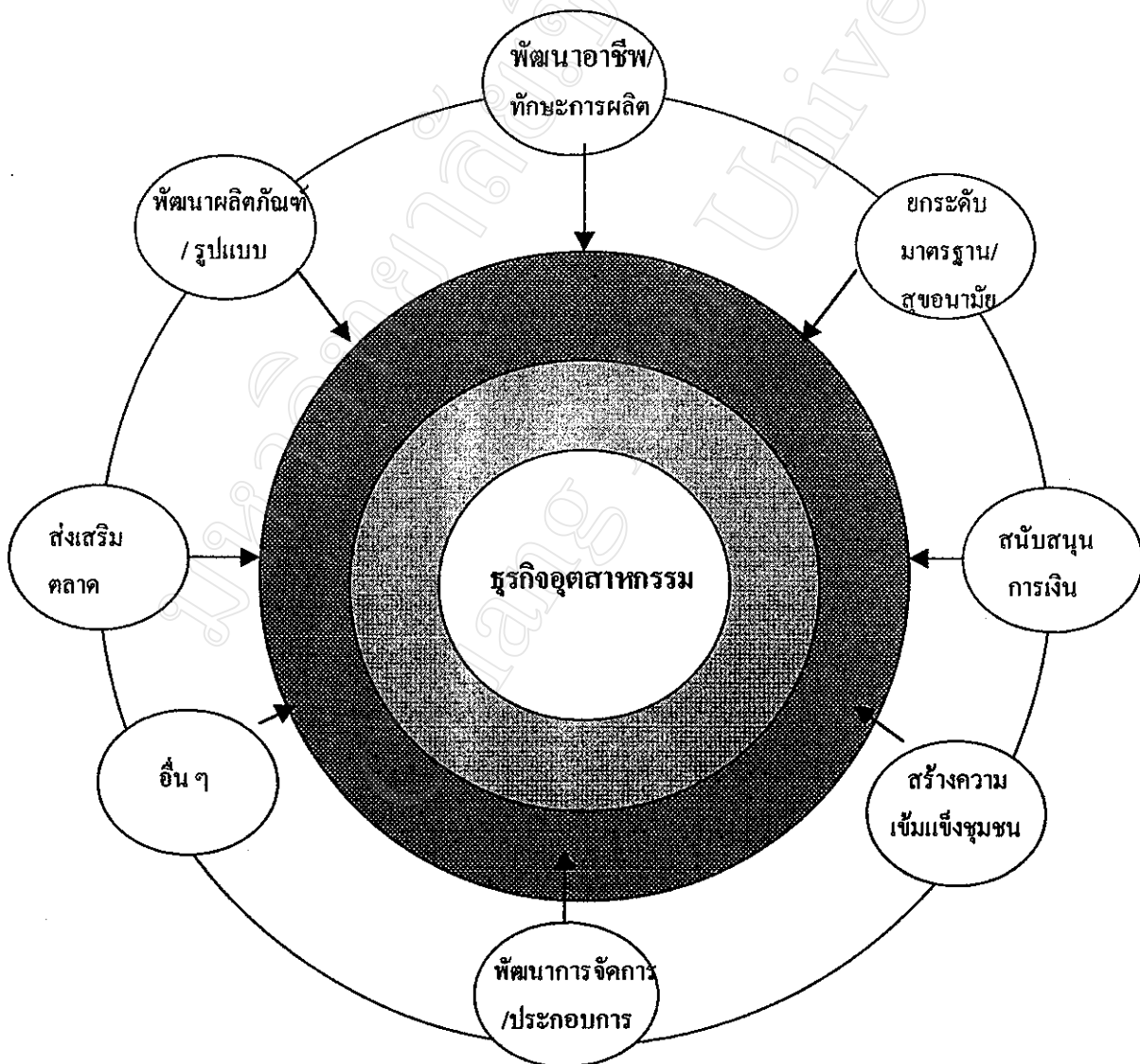
1.4 หลักของการส่งเสริมพัฒนาธุรกิจอุตสาหกรรมชุมชนให้เกิดความยั่งยืน

กรมส่งเสริมพัฒนาธุรกิจอุตสาหกรรมชุมชนให้ยั่งยืน ควรเริ่มต้นจากแรงกระตุ้นภายใน หรือความต้องการของชุมชนในท้องถิ่นเป็นตัวตั้ง ต่อจากนั้น (หน่วยงานที่เข้าไปส่งเสริมพัฒนา) จึงค่อยดึงความถนัดหรือความเด่นของภูมิปัญญา ประสบการณ์และศักยภาพของท้องถิ่นมาประยุกต์หรือต่อยอดกับองค์ความรู้ใหม่ ทั้งด้านเทคโนโลยีการผลิต การจัดการ และด้านการส่งเสริมตลาด โดยเน้นการรวมกลุ่ม การสร้างเครือข่ายให้เกิดความเชื่อมโยงทั้งขั้นตอนการจัดหาวัตถุดิบ การผลิตหรือแปรรูป การบรรจุภัณฑ์ การขนส่ง และการจัดจำหน่ายทั้งตลาดภายในท้องถิ่น ตลาดในภูมิภาค ตลาดระดับประเทศ หรือตลาดต่างประเทศ และเพื่อให้วงจรหรือกระบวนการพัฒนาดังกล่าวบรรลุผล จึงมีความจำเป็นที่จะต้องจัดบริการสนับสนุนด้านการเงินเข้าไปเสริมให้ครบวงจร ทั้งนี้ในท้ายที่สุดแล้วการพัฒนาดังกล่าวจะต้องสร้างความรู้สึกร่วมของราษฎรหรือกลุ่มราษฎรที่เกี่ยวข้องให้มีความรักและมีส่วนร่วมในธุรกิจอุตสาหกรรมชุมชนที่จัดตั้งขึ้น ตลอดจนมีความคิดริเริ่มของตนเองในการพัฒนา มิใช่พึ่งพาแต่เพียงหน่วยงานส่งเสริมพัฒนาอยู่ร่ำไป กล่าวคือต้องพัฒนาตนเองหรือกลุ่มให้สามารถพึ่งพาตัวเองได้ในระยะยาว

ในเรื่องการพึ่งพาตนเองนั้น เนื่องจากปัญหาและข้อจำกัดของราษฎรหรือกลุ่มราษฎรที่ประกอบธุรกิจอุตสาหกรรมชุมชนดังกล่าวมาแล้ว จึงจำเป็นที่ภาครัฐ (หน่วยงานส่งเสริม) จะต้องเข้าไปช่วยเหลือ สนับสนุน ปรึกษาประคอง หรือบ่มเพาะในการเริ่มต้นประกอบการหรือเริ่มดำเนินการ หรือการฝึกอบรมด้านเทคนิคการผลิต การฝึกอบรมด้านรูปแบบและการพัฒนารูปแบบผลิต

ภัณฑ์และบรรจุภัณฑ์ การฝึกอบรมทางด้านการจัดการและการประกอบการเชิงธุรกิจ การให้บริการ คำปรึกษาแนะนำด้านเทคโนโลยีการผลิต การจัดการ การตลาด การส่งเสริมการตลาดเพื่อเพิ่มหรือ ขยายช่องทางการจำหน่าย ตลอดจนการสนับสนุนด้านเงินทุนหรือแนะนำแหล่งเงินทุนให้กับ ราษฎรหรือกลุ่มราษฎรเป็นต้น

การส่งเสริมพัฒนาธุรกิจอุตสาหกรรมชุมชนให้ยั่งยืน

2. บทบาทกรมส่งเสริมอุตสาหกรรมในการส่งเสริมธุรกิจอุตสาหกรรมชุมชน

2.1 งานและโครงการส่งเสริมธุรกิจอุตสาหกรรมชุมชนของกรมส่งเสริมอุตสาหกรรม กรมส่งเสริมอุตสาหกรรม ได้มีบทบาทส่งเสริมธุรกิจอุตสาหกรรมชุมชนมาช้านาน ทั้งนี้ ในระยะแรก ๆ ได้มุ่งเน้นในเรื่องการฝึกอาชีพพื้นฐาน ฝึกอบรมเพิ่มทักษะฝีมือด้านอุตสาหกรรมใน ครอบครัวและหัตถกรรม ตลอดจนการผลิตและแปรรูปอุตสาหกรรมอื่น ๆ ทั้งในชุมชนเมืองและ ชนบท และต่อ ๆ มาได้เสริมและเพิ่มเติมมากขึ้น ๆ ในเรื่องของการพัฒนารูปแบบผลิตภัณฑ์ การส่งเสริมด้านการตลาด การปรึกษาแนะนำด้านการผลิตและการจัดการ การเชื่อมโยงการผลิต และการ ตลาดกับภาคธุรกิจเอกชน ตลอดจนการสนับสนุนด้านการเงิน โดยปัจจุบันได้มีการดำเนินงานใน รูปงานหรือโครงการต่าง ๆ 17 งาน หรือโครงการ คือ

1. งานฝึกอาชีพอุตสาหกรรมในครอบครัวและหัตถกรรม
2. โครงการหมู่บ้านป้องกันตนเองชายแดน
3. โครงการเร่งรัดพัฒนาจังหวัดในชายแดนภาคใต้
4. โครงการศูนย์ศึกษาการพัฒนาพิกุลทอง
5. โครงการศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยทราย
6. โครงการศูนย์ศิลปาชีพบางไทร
7. โครงการส่งเสริมอุตสาหกรรมอันเนื่องมาจากพระราชดำริ
8. โครงการศูนย์การศึกษาการพัฒนาภูพาน
9. โครงการพัฒนาคอยดูง
10. โครงการหลวง
11. งานการรับช่วงการผลิต
12. งานพัฒนาผู้ประกอบการและการจัดการธุรกิจอุตสาหกรรมชุมชน
13. โครงการหมู่บ้านอุตสาหกรรม (รวมทั้งหมู่บ้านอุตสาหกรรมเพื่อการท่องเที่ยว)
14. งานส่งเสริมธุรกิจอุตสาหกรรมชนบทตามแนว โครงการสนับสนุนการพัฒนา อุตสาหกรรมชนบท (สอช).
15. โครงการส่งเสริมพัฒนาสินค้าหัตถกรรมเพื่อการส่งออก
16. โครงการหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์
17. งานเงินทุนหมุนเวียนเพื่อการส่งเสริมอาชีพอุตสาหกรรมในครอบครัวและหัตถกรรม

2.2 ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการศึกษาครั้งนี้ ได้ศึกษาด้านผลกระทบต่อ การเข้าร่วมโครงการหมู่บ้านอุตสาหกรรม กรมส่งเสริมอุตสาหกรรมซึ่งเป็นโครงการหนึ่งของรัฐบาลที่ได้เลือกศึกษาในพื้นที่จังหวัดเชียงใหม่ และจังหวัดลำพูน ผู้วิจัยจึงได้ทำการค้นคว้าผลงานการวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อเป็นกรอบในการศึกษาครั้งนี้

คณะสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรศาสตร์ มหาวิทยาลัยมิดเดิล จากการศึกษาการติดตามและ ประเมินผลโครงการตามมาตรการบรรเทาปัญหาการว่างงาน โดย คณะสิ่งแวดล้อมและทรัพยากร ศาสตร์ มหาวิทยาลัยมิดเดิล ได้รายงานการประเมินผลโครงการดังกล่าวด้านการรวมกลุ่มอาชีพเพื่อสร้าง รายได้ พบว่า ในปี 2541 และปี 2542 ผู้เข้าร่วมโครงการส่วนใหญ่นำเงินสนับสนุนการรวมกลุ่มที่ ได้รับไปประกอบอาชีพตรงกับยื่นความจำนงไว้ และการได้รับเงินสนับสนุนเงินจากรวมกลุ่มยังมี ส่วนทำให้ผู้เข้าร่วมโครงการมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น ซึ่งอาชีพที่ได้รับสนใจรวมกลุ่ม คือ ตัดเย็บเสื้อ ผ้า ปักผ้า ทำกระเป๋า สาเหตุที่ประกอบอาชีพนี้และจะประกอบอาชีพนี้ต่อถ้ามี ตลาดรองรับผล ผลิตที่ตัวเองผลิตได้ มีรายได้ที่แน่นอนสามารถเป็นอาชีพเสริมได้ เป็นการใช้เวลาว่างให้เป็น ประโยชน์ สาเหตุที่ไม่ประกอบอาชีพหรือรวมกลุ่มอาชีพเพราะไม่มีตลาดรองรับ

สายชล สวามิภักดิ์ (2527) ได้ทำการวิจัยเรื่อง “ผลกระทบของมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์วิทยาเขตปัตตานี ที่มีต่อการเติบโตของชุมชนเมืองปัตตานี” ซึ่งผลการวิจัยสรุปได้ว่า มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี มีผลกระทบต่อชุมชนเมืองดังนี้

ในด้านเศรษฐกิจที่ก่อให้เกิดผลต่อการจ้างงาน ที่เกี่ยวเนื่องในรูปแบบของการค้าและ บริการส่งผล ไปถึงความต้องการ ที่อยู่อาศัยและการอุปโภคบริโภคในปัตตานี ต่อเนื่องด้าน ประชากรที่ตำบลสุตะมิแล ที่เป็นที่ตั้งมหาวิทยาลัยทำให้มีการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการใช้ที่ดิน ทำให้ที่ดินมีราคาสูงขึ้นเพราะเป็นที่อยู่อาศัยของนักศึกษาบุคลากร เกิดผลกระทบที่สำคัญ คือด้าน สังคม ทำให้เกิดการประสานสัมพันธ์ขึ้นในระหว่างศาสนาอิสลามและศาสนาอื่นๆ ด้วยกิจกรรม จากการพัฒนาชุมชนและกิจกรรมศึกษาวิจัยทางวัฒนธรรมท้องถิ่น ซึ่งส่งผลให้เกิดความเข้าใจและ การยอมรับมากขึ้นในชุมชนชาวมุสลิม

พันธ์สุรีย์ ลดาวัลย์ และคณะ (2530) ได้ทำการวิจัยเรื่องผลกระทบของโครงการพัฒนา เมืองหลักที่มีต่อพื้นที่โดยรอบ : กรณีศึกษาเมืองหลักเชียงใหม่ ในการศึกษาหาผลกระทบทาง ด้านเศรษฐกิจที่เกิดจากการใช้จ่ายของโรงงานในตัวเมืองเชียงใหม่ การใช้จ่ายของประชากรที่ อาศัยอยู่ในตัวเมือง และการใช้จ่ายของประชากรที่อาศัยอยู่ในชนบทนั้น ได้ใช้วิธีวิเคราะห์ตัวทวี

ในการหาผลกระทบนี้ ผลการวิจัยพบว่าผล ที่เกิดจากการใช้จ่ายของโรงงานในตัวเมืองเชียงใหม่ เมื่อพิจารณาค่าตัวทวีแล้วปรากฏตัวทวีมีค่าสูงสุดในตัวเมืองเชียงใหม่รองลงมาคือกรุงเทพมหานคร และตัวทวีมีค่าน้อยที่สุดในพื้นที่ชนบท แสดงว่าการใช้จ่ายของโรงงานในตัวเมืองเชียงใหม่ ทำให้เกิดรายได้อีกกับคนในตัวเมืองเชียงใหม่มากที่สุดและเกิดรายได้ที่กรุงเทพมหานครมากเป็นอันดับสอง แต่ทำให้เกิดรายได้ในชนบทน้อยมาก หรือกล่าวได้ว่าไม่ก่อให้เกิดรายได้ในชนบทเลย ลักษณะ การจ้างงานของโรงงานในตัวเมืองเชียงใหม่ พบว่าโรงงานได้จ้างคนงานที่มาจากพื้นที่ชนบทรอบ เมืองเชียงใหม่ให้มีงานทำ 51.85% ของจำนวนคนงานที่จ้างเทียบกับ 42.00% ที่เป็นคนงานจาก ตัวเมืองเชียงใหม่ การใช้จ่ายจากผู้ประกอบการค้าในตัวเมืองเชียงใหม่ ต่อพื้นที่ชนบทในรูปการ ท่องเที่ยว การเชื่อมญาติ และซื้อสินค้านั้นปรากฏมีน้อยผลกระทบทางด้านสังคมของตัวเมือง เชียงใหม่ ผลกระทบทางด้านสังคมของตัวเมืองเชียงใหม่ต่อพื้นที่ชนบทนั้น พบว่ามีผลกระทบพอ สมควร ด้านบริการสังคมมีผลกระทบมากที่สุด ด้านการติดต่อทางสังคมมีผลกระทบค่อนข้างมาก ด้านความตระหนักต่อสังคม และไม่มีผลกระทบทางด้านทำดีหรือความดีเห็นเกี่ยวกับเรื่องต่าง ๆ ของคนในชนบท

พิชัย ขุนแก้ว (2537) ศึกษาผลกระทบของการเคลื่อนย้ายแรงงานต่อสภาพเศรษฐกิจและ สังคม ศึกษากรณีจังหวัดอุบลราชธานี โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสาเหตุและผลกระทบทาง เศรษฐกิจ และสังคมของการเคลื่อนย้ายแรงงานต่อพื้นที่ต้นทาง ผลการศึกษาพบว่า สาเหตุของ การเคลื่อนย้ายแรงงานคือความต้องการรายได้ และเพื่อหาประสบการณ์ชีวิต สมาชิกในครอบครัว มีมากเกินไป ไม่มีที่ดินเป็นของตนเอง เพื่อหาเงินมาชำระหนี้สิน ไม่สามารถปลูกพืชได้เพราะเกิด ภัยธรรมชาติ สำหรับผลกระทบที่มีต่อพื้นที่ต้นทางคือ รายได้มาลงทุนทำการเกษตร การศึกษา ของครอบครัว และใช้เพื่อการบริโภคของสมาชิกในครอบครัวและค่ารักษาพยาบาล

เมธี ครองแก้ว (2538) แสดงให้เห็นว่า การขยายตัวทางเศรษฐกิจและความเจริญของ ประเทศไทยในระยะที่ 3 ทศวรรษที่ผ่านมาได้รับผลจากภาคเกษตรในการผลิตอาหารมีเพียงพอ มี ส่วนในแรงงานในภาคอุตสาหกรรมที่เพิ่มขึ้น การเป็นตลาดให้สินค้าอุตสาหกรรมที่ผลิตขึ้นได้ เป็นแหล่งเงินตราระหว่างประเทศจากการส่งออกสินค้าการเกษตร และแหล่งเงินออมของประเทศ แต่ปรากฏว่าผลตอบแทนที่ภาคเกษตรได้รับจากเศรษฐกิจมีน้อย เมื่อเทียบกับภาคอุตสาหกรรมและ ภาคบริการ ทำให้การกระจายรายได้ของไทยเหลื่อมล้ำสูงขึ้น เพราะผลตอบแทนไม่เท่าเทียมกัน ถึงแม้ฐานรายได้ของคนไทยสูงขึ้น การกระจายรายได้เพิ่มขึ้น แต่ความยากจนในชนบทยัง ปรากฏอยู่เพราะความต้องการบริโภคมากขึ้น การช่วยคนชนบทมีรายได้มากขึ้น คือการขยาย

โรงงานอุตสาหกรรมไปตั้งชนบทและจ้างแรงงานชนบท แต่การพัฒนาอุตสาหกรรมชนบทยังไม่ประสบความสำเร็จ เพราะความขัดสนในโครงสร้าง เช่น การตลาด แหล่งเงินทุน ซึ่งในอนาคตการพัฒนาอุตสาหกรรมชนบทอาจจะดีขึ้น เพราะความได้เปรียบที่ต้นทุนต่ำ และการสนับสนุนการลงทุน ทำให้เป็นทางเลือกหนึ่งสำหรับชนบท เพื่อไม่ต้องอพยพเข้าเมืองหลัก หรือไปทำงานต่างประเทศ ตลอดจนนโยบายการกระจายความเจริญจากส่วนกลางไปสู่ภูมิภาคและชนบท แต่จะต้องมีการเจาะจงกลุ่มเป้าหมาย ได้แก่ เกษตรกรไร้ที่ทำกิน กลุ่มแรงงานที่มีการศึกษาค่ำ ผู้สูงอายุยากจน ผู้ใช้ผู้ดูแล และก่อนที่จะถึงจุดนั้นจะต้องมีการปฏิรูปด้านต่าง ๆ ก่อน เช่น ปฏิรูปภาษี และจะต้องมุ่งพัฒนาคนให้เป็นพลเมืองที่มีประสิทธิภาพโดยให้การศึกษาแก่ชนบท ขจัดวงจรแห่งความยากจน การผลิตต่ำรายได้น้อย โดยรัฐบาลมีการสนับสนุนเงินลงทุนประกอบอาชีพชนบทในรูปแบบกุ่ม เมื่อชนบทได้รับการพัฒนาแล้ว จะเป็นพลังให้ชุมชนเข้มแข็ง สามารถทำลายวงจรแห่งความยากจนได้

ดร. เกษมสันต์ จิณณาโส (2542) เสนอบทความในเรื่องกระบวนการพัฒนาว่ามีผลต่อการกระจายรายได้ของคนไทยมาตลอด ตั้งแต่แผนพัฒนาเศรษฐกิจฯ ฉบับที่ 1-2 โดยในช่วงเวลาดังกล่าว รัฐบาลได้ดำเนินว่าปัญหาการกระจายรายได้ มาจากความไม่สมดุลด้านการบริการสังคมหรือบริการสาธารณะอย่างอื่น จนถึงแผนพัฒนาเศรษฐกิจฉบับที่ 4 สถานการณ์รุนแรงขึ้น ตัวเลขชี้ชัดว่า ปัญหารายได้เป็นผลกระทบจากโครงสร้างการผลิตที่ล่าช้า การผลิตขาดความเชื่อมโยงระหว่างสาขาอุตสาหกรรมกับสาขาเกษตร รายได้คนกรุงเทพฯ สูงกว่าคนภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 6 เท่า ถึงแม้ว่าการขยายตัวทางเศรษฐกิจจะมีอย่างต่อเนื่อง แต่สภาพประชากรยังอยู่ในสภาพยากจน กลุ่มที่มีรายได้สูงจะมีรายได้เพิ่มตลอด ทำให้กลุ่มคนรายได้ต่ำและสูงจะมีช่วงห่างกันมากขึ้น กิจกรรมภาคเกษตรยังมีรายได้ต่ำอยู่ตลอด หมายความว่าประชากรที่มีรายได้ต่ำ โอกาสหางานทำก็มีน้อย เมื่อยากจนก็จะต้องจนต่อไป ดังนั้น โอกาสเป็นไปได้ที่จะบรรเทาปัญหาเกี่ยวกับการกระจายรายได้คือ การสร้างโอกาสในการกระจายความเจริญไปสู่ภูมิภาคมากขึ้น โดยขยายในด้านต่าง ๆ อาทิ ด้านอุตสาหกรรม การกระจายรายได้ของเกษตรกร กิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการลงทุนภาครัฐและเอกชน เมื่อการส่งออกสินค้าเกษตรไปต่างประเทศ

มะณี นิลประเสริฐ (2542) ได้ศึกษาความแตกต่างทางเศรษฐกิจ สังคม และพื้นที่อันเป็นผลมาจากการกลายเป็นอุตสาหกรรมของชุมชนชนบท : ศึกษากรณีชุมชนศาลี และชุมชนอุ้งสำภา อำเภอสนา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ผลการศึกษาพบว่าภายหลังมีการพัฒนาอุตสาหกรรมขึ้นในชุมชนศาลี เมื่อปี 2530 ได้ส่งผลให้เกิดความแตกต่างทางเศรษฐกิจระหว่างชุมชนศาลี

และชุมชนอุตสาหกรรม คือในชุมชนอุตสาหกรรมมีการประกอบอาชีพหลากหลายมากกว่าชุมชนอุตสาหกรรมที่ส่วนใหญ่ยังคงประกอบอาชีพทำนาอยู่ แต่ในทางตรงข้าม รายได้ของชุมชนอุตสาหกรรมกลับมากกว่าชุมชนอุตสาหกรรม ทั้งนี้เพราะได้มีการขยายพื้นที่การเพาะปลูกมากขึ้น และผลผลิตสูงขึ้นซึ่งหนี้สินของชุมชนอุตสาหกรรมก็สูงขึ้นเช่นกัน เพราะมีการลงทุนในการผลิตสูงขึ้น ด้านรายจ่ายพบว่าในชุมชนอุตสาหกรรมมีรายจ่ายสูงกว่าชุมชนอุตสาหกรรม เพราะมีความเป็นสังคมเมืองมากขึ้น ทุกสิ่งจึงถูกตีค่าเป็นเงิน

มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Chiang Mai University